

Are There Valid Reasons to Delay Getting Married?

Rabbi Michael Taubes

1. בראשית פרשת תולדות פרק כה

(כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחָתוֹ אֶת רַבְקָה בִּת בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדַן אֶרֶם אָחוֹת לְבֵן הָאֲרָמִי לוֹ לְאִשָּׁה:

2. רש"י בראשית פרשת תולדות פרק כה

(כ) בן ארבעים שנה - שהרי כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה, ויצחק היה בן שלשים ושבע שנה, שהרי בו בפרק מתה שרה, ומשנולד יצחק עד העקידה שמתה שרה שלושים ושבע שנה, ובת תשעים היתה כשנולד יצחק, ובת מאה עשרים ושבע כשמתה, שנאמר (כג א) ויהיו חיי שרה וגו', הרי ליצחק שלושים ושבע שנים ובו בפרק נולדה רבקה, המתין לה עד שתהא ראויה לביאה שלש שנים ונשאה:

3. רבי אליהו מזרחי בראשית פרשת תולדות פרק כה

(כ) בן ארבעים שנה שהרי כשהיה כו'. אין זאת ראייה על היותו בן ארבעים שנה כשנשאה, שאין המקרא צריך סעד לדבריו. אלא הכי קאמר: מפני מה לא נשא קודם הארבעים שנה, והלא יחיד וחביב לאביו ולאמו היה, והיה להם להשיאו משהיה ראוי לזרע, כדי שיזכו לראות ממנו בנים ובני בנים, וההבטחה שהבטיח ה' לשרה "וברכתיה והיתה לגוים, מלכי עמים ממנה יהיו" (יז, טו). ויצחק עצמו שקיים כל התורה כלה הוא ואביו כדאיתא ביומא (יומא כה ב), וכתוב (יח, יט): "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו" היאך הותר לו לעבור אהיה דתנא דרבי ישמעאל (קדושין כט ב): "עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה. כיון שהגיעו עשרים ולא נשא אומר: תפח רוחו". ואהיה דמסכת אבות (אבות ה, כא) דתנן: "בן שמונה עשרה לחופה". והשיב על זה שלא היה אפשר לו לישא קודם הארבעים, שהרי כשהיה בא מהר המוריה, שהיה בן שלושים ושבע שנה, נתבשר בלידת בת זוגו, והמתין לה שלש שנים שתהא ראויה לביאה ואז כבר היה יצחק בן ארבעים שנה...

4. גור אריה בראשית פרשת תולדות פרק כה

(כ) בן ארבעים שנה שהרי וכו'. רוצה לומר אמאי המתין יצחק כל כך מלישא אשה, ולא נשא אשה קודם ה' שנה, ותירץ 'שהרי וכו', ולא היה יכול לישא קודם, שבן ל"ז שנה היה כשנתבשר שנולדה בת זוגו וכו'. ויעקב שנשא בן פ"ד (רש"י להלן כט, כא), שהיה יושב אוהלים (פסוק כז) ועסק בתורה, וקיימא לן לישא אשה וללמוד תורה ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה, אבל יצחק בביתו למד:

5. פירושו ר' עובדיה מברטנורא על רש"י (עמר נקא) בראשית פרשת תולדות פרק כה

(כ) בן ארבעים שנה שהרי כשבא אברהם מהר המוריה וכו'. קשה למה הוצרך רש"י להגיד היאך היה בן מ' שנה בקחתו את רבקה וכי אין הכתוב כדאי לסמוך עליו שהוצרך רש"י לאמת את דבריו. י"ל לפי שקשה מעט איך שהיה יצחק מ' שנה קודם שישא אשה שהרי שנינו בן י"ח לחופה וזה דבר תימא שהאבות הקדושים שמזרכן אנו למדין יספר לנו הכתוב בגנותן לכך אמר רש"י אל תתמה על זה שהרי לא יכול לקחת קודם לכן שהרי מבנות כנען לא יכול לקחת וכשבא מהר המוריה נתבשר שנולדה רבקה והיה אז בן ל"ז שנה המתין לה שלשה שנים עד שתהא ראויה לביאה:

6. אור החיים בראשית פרשת תולדות פרק כה

(כ) ויהי יצחק בן ארבעים וגו'. טעם שהוצרך להודיע זמן נישואיו מה שלא נהג כן באברהם, בא לתת טעם לעיכוב הזמן ששהה יצחק בלא נישואין עד עבור מ' שנה ואמר הטעם בקחתו את רבקה בשביל קיחת רבקה שהיה עד מ' שנה וכמו שגמר אומר לו לאשה פי' לו מיוחדת היא בת זוגו הא למדת שקודם לה לא היתה לו בת זוג וכמו שכתבנו בפרשה הקודמת והיא קטנה היתה שנולדה בעקידה כשהוכשר לילד ומעתה אין תרעומת על יצחק ששהה עד מ' שנה גם על אברהם שעכב עד מ' שנה כי אז היתה בת ג' שנים כפי החשבון:

7. משנה מסכת אבות פרק ה

משנה כא

הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה בן שלש עשרה למצות בן חמש עשרה לתלמוד בן שמונה עשרה לחופה...

8. פירוש רש"י על אבות פרק ה

משנה כא

בן שמונה עשרה לחופה. די"ח פעמים כתיב אדם מבראשית עד כי מאיש לוקחה זאת...

9. ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק ה

משנה כא

בן שמונה עשרה לחופה - י"ט אדם כתובים בפרשת בראשית מן ויאמר אלהים נעשה אדם עד ויבן ה' אלהים את הצלע, חד לגופיה, פשו ליה שמונה עשר לדרשא:

10. תוספות יום טוב מסכת אבות פרק ה

משנה כא

בן י"ח לחופה - לשון הר"ב י"ט אדם כתובים מן ויאמר וכו' עד ויבן ה' אלהים את הצלע עמדתי למנין וחשבתי גם שניהם דכתיבי בהך קרא דויבן. ולא מצאתי בין כולם כי אם י"ו ובפירש"י די"ח פעמים כתיב אדם מבראשית עד כי מאיש לוקחה זאת. ע"כ. וצ"ל דאיש נמי מן המנין:

11. בית הבחירה (מאירי) מסכת אבות פרק ה

הוא היה אומר - ... בן ח"י לחופה רמזהו במדרש מדכתיב והוא אשה בבתוליה יקח והו"א בגימטריא ח"י...

12. תפארת ישראל - יכין מסכת אבות פרק ה

משנה כא

קסג) בן שמונה עשרה לחופה. אז ראוי שישא אשה, מדכבר הקיץ אז יצרו:

13. תוספות ר' עקיבא איגר מסכת אבות פרק ה

משנה כא

[אות יא] במשנה בן שמונה עשרה. היינו מתחלת י"ח:

14. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף כט עמוד ב - ל עמוד א

משתבח ליה רב חסדא לרב הונא בדרב המנונא דאדם גדול הוא, א"ל: כשיבא לידך הביאהו לידי. כי אתא, חזייה דלא פריס סודרא, א"ל: מאי טעמא לא פריסת סודרא? א"ל: דלא נסיבנא. אהדרינהו לאפיה מיניה, א"ל: חזי, דלא חזית להו לאפי עד דנסבת. רב הונא לטעמיה, דאמר: בן עשרים שנה ולא נשא אשה - כל ימיו בעבירה. בעבירה סלקא דעתך? אלא אימא: כל ימיו בהרהור עבירה. אמר רבא, וכן תנא דבי ר' ישמעאל: עד כ' שנה, יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה, כיון שהגיע כ' ולא נשא, אומר: תיפח עצמותיו. אמר רב חסדא: האי דעדיפנא מחבראי - דנסיבנא בשיתסר, ואי הוה נסיבנא בארביסר, הוה אמינא לשטן גירא בעיניך. א"ל רבא לר' נתן בר אמר: אדידך על צוארי דבריך, משיתסר ועד עשרים ותרת, ואמרי לה: מתמני סרי עד עשרים וארבעה.

15. רש"י מסכת קידושין דף כט עמוד ב

חזייה - רב הונא לרב המנונא.

דלא פריס סודר - כדרך הנשואין שהיו רגילין לכסות ראשן.

16. רש"י מסכת קידושין דף ל עמוד א

הוה אמינא ליה לשטן גירא בעיניך - כלומר הייתי מתגרה בו ושטן הוא יצר הרע ולא אירא שיחטיאני. אדידך על צוארי דבריך - בעוד ידך תקיפה על בנך קודם שיגדיל ולא יקבל תוכחתך השיאו אשה.

שיתסר - שנין הגיע זמן לכנוס ויותר מעשרין ורתין אל תאחרו לשון אחר אדיך על צוארי דבריך בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות ואיזה זמנו משיתסר ועד עשרים ורתין בציר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך ואל תכביד יסורין ותוכחות ויותר מעשרים ורתין יש לחוש שלא יבעט וזה עיקר.

17. בראשית פרשת ויצא פרק כט

(כ) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שְׁבַע שָׁנִים וַיְהִי בְּעֵינָיו כְּנָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:

(כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לְבֶן הַבָּה אֶת אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמֵי וְאַבְרָאָה אֵלַיָּהּ:

18. רש"י בראשית פרשת ויצא פרק כט

(כא) מלאו ימי - שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי, שהרי אני בן שמונים וארבע שנה ואימתי אעמיד שנים עשר שבטים, וזהו שאמר ואבואה אליה, והלא קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להוליד תולדות אמר כן:

19. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף כט עמוד ב

ת"ר: ללמוד תורה ולישא אשה - ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה, ואם א"א לו בלא אשה - ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה. אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה: נושא אשה ואח"כ ילמוד תורה. ר' יוחנן אמר: ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה? ולא פליגי: הא לן, והא להו.

20. רש"י מסכת קידושין דף כט עמוד ב

הא לן הא להו - בני בבל היו הולכין וגורסין משניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי הבית מוטלים עליו נושא אשה דהוה בלא הרהור ואח"כ הולך ולומד תורה. להו - לבני א"י הלומדים במקומם אם נושא אשה יהו צרכי הבית מוטלין עליו ויבטלוהו.

21. תוספות מסכת קידושין דף כט עמוד ב

הא לן והא להו - פי' בקונטרס בני בבל היו הולכין וגורסין משניות התנאים בא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי הבית מוטל עליהם נושא אשה דהוה ליה בלא הרהור ואח"כ לומד תורה הא להו לבני א"י הלומדים במקומם אם נושא אשה יהו כל צרכי הבית מוטלין עליו ויבטלוהו וקשה לר"ת דמשמע דקאמר שמואל דנושא אשה תחלה כדי להיות בלא הרהור ומוקי לה למילתיה בבני בבל א"כ אכתי איכא הרהור כיון שהולכים ללמוד חוץ למקומן ועוד קשה אחר שנשא אשה היאך יצא חוץ למקומו ללמוד והלא הוא צריך לחזור אחר מזונות אשתו ובניו... על כן נראה לר"ת איפכא דר' יוחנן דאמר ריחיים בצוארו ויעסוק בתורה לבני בבל דיבר שאינו יכול להניח אשתו וילך וילמוד תורה ועוד שהם עניים ושמואל דאמר נושא אשה תחלה לבני א"י אמר שיכולים ללמוד במקומם וגם הם עשירים וטוב לו שישא אשה וילמוד תורה בטהרה ומיהו פעמים שגם בני א"י היו יוצאים חוץ למקומם לבבל ללמוד תורה אלא רובם היו לומדים במקומם...

22. רא"ש מסכת קידושין פרק א

סימן מב

...וכולוהו מודו דאם אי אפשר לו ללמוד אם ישא אשה ילמוד ואחר כך ישא אשה וקצבה לאותו לימוד לא ידענא שלא יתכן שיתבטל מפריה ורביה כל ימיו שלא מצינו זה אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה (יבמות דף סג ב):

23. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף סג עמוד ב

תניא, רבי אליעזר אומר: כל מי שאין עוסק בפריה ורביה - כאילו שופך דמים, שנאמר: שופך דם האדם באדם דמו ישפך, וכתוב בתריה: ואתם פרו ורבו. רבי יעקב אומר: כאילו ממעט הדמות, שנאמר: כי בצלם אלהים עשה את האדם, וכתוב בתריה: ואתם פרו וגו'. בן עזאי אומר: כאילו שופך דמים וממעט הדמות, שנאמר: ואתם פרו ורבו. אמרו לו לבן עזאי: יש נאה דורש ונאה מקיים, נאה מקיים ואין נאה דורש, ואתה נאה דורש ואין נאה מקיים! אמר להן בן עזאי: ומה אעשה, שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים. תניא אידך, רבי אליעזר אומר: כל מי שאין עוסק בפריה ורביה - כאילו שופך דמים, שנאמר: שופך דם האדם, וסמיק ליה: ואתם פרו וגו'. רבי אלעזר בן עזריה אומר: כאילו ממעט הדמות. בן עזאי אומר וכו', אמרו לו לבן עזאי: יש נאה דורש וכו'.

24. בראשית פרשת נח פרק ט

(ו) שִׁפְדָּ דַם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּד כִּי בְצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם:
(ז) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ וְשָׂרוּ בְּאֶרֶץ וּרְבוּ בָהּ:

25. רש"י מסכת יבמות דף סג עמוד ב

ואתם פרו ורבו - בתריה דתרוייהו כתיב הלכך כמו שעשה שתיהן הוא.

26. ים של שלמה מסכת קידושין פרק א

נו. - ... כתב עוד הרא"ש (סימן מ"ב) על שילמוד תורה ואחר כך ישא אשה, וקצבה לאותו לימוד לא ידענא, לא יתכן שיתבטל מפריה ורביה כל ימיו, ולא מצינו בזה כן, אלא בבן עזאי שחשקה נפשו בתורה ע"כ. ואני אומר שיש שיעור לדבר, דיותר מכ"ד שנים לא ישהה כלל. כדמסקינן בסוגיא, אמר רב הונא בן כ' שנים ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה, בעבירה ס"ד, אלא בהרהור עבירה, א"ר אבא, וכן תנא דבי ר' ישמעאל, עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה אימתי ישא אשה, כיון שהגיע עשרים שנה ולא נשא אשה, אמר תיפה עצמותיו, א"ל רב לרב נחמן אדיך על צווארי דבריך, פ"ל בעוד ידיך תקיפה על בנך, וישמע לקולך, השיאו אשה אז, מן שיתסר עד עשרים ותרת, ואמרי לה מתמניסר ועד כ"ד, דכתיב (משלי כ"ב, ו') חנוך לנער על פי דרכו, ואם כן שיעור האחרון לכל המיקל שלא ישא, [לא] יותר מכ"ד שנים:

27. תלמוד בבלי מסכת סוטה דף מט עמוד א

מתני'. - ... משמת בן עזאי - בטלו השקדנים...

28. רש"י מסכת סוטה דף מט עמוד א

שקדנים - שוקדין על דלתות בית המדרש לילה ויום כדאמר ביבמות (דף סג:) אבל מה אעשה שנפשי חשקה בתורה.

29. תפארת ישראל - יכין מסכת סוטה פרק ט

משנה טו

(נח) בטלו השקדנים שהיה מתמיד גדול:

30. דרך פקודיך מצות עשה א חלק המעשה

(ז) ואם דבוק בתורה כל ימיו כבן עזאי ואין יצרו מתגבר עליו ולא נשא אין בידו עוון. ונ"ל דוקא אם דבוק בתורה כבן עזאי עד שע"י תשוקתו בתורה אי אפשר לו להפריד את עצמו לחמם את גופו לכח המוליד, וכן הוא הלשון שאמר בן עזאי מה אעשה ונפשי חשקה בתורה [יבמות סג ב], רצונו לומר אי אפשר לי בשום אופן לקיים המצוה כי מחמת תשוקת התורה אין לי תשוקה לתאות כח המוליד...

31. רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א

הלכה ה

לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך ישא אשה שאם נשא אשה תחלה אין דעתו פנויה ללמוד, ואם היה יצרו מתגבר עליו עד שנמצא שאין לבו פנוי ישא ואחר כך ילמוד תורה.

32. שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמו

סעיף ב

ילמוד אדם תורה ואח"כ ישא אשה, שאם ישא אשה תחילה א"א לו לעסוק בתורה מאחר שרחיים בצוארו. ואם א"א לו בלא אשה, מפני שיצרו מתגבר עליו, ישא אשה תחילה.

33. ביאור הגר"א יורה דעה סימן רמו

(ט) מאחר שרחיים כו'. ר"ל דוקא כה"ג משא"כ אם א"צ לטרוח וכמש"ש ול"פ הא כו' וכפי' הר"נ שם ועמ"ש בא"ע סי' א' ס"ג:

34. רמב"ם הלכות אישות פרק טו

הלכה ב

האיש מצווה על פרייה ורביה אבל לא האשה, ומאימתי האיש נתחייב במצוה זו מבן שבע עשרה, וכיון שעברו עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה, ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה והיה מתירא מלישא אשה כדי שלא יטרח במזונות ויבטל מן התורה הרי זה מותר להתאחר, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכל שכן בתלמוד תורה.

הלכה ג

מי שחשקה נפשו בתורה תמיד ושגה בה כבן עזאי ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו, אבל אם היה יצרו מתגבר עליו חייב לישא אשה ואפילו היו לו בנים שמא יבוא לידי הרהור.

35. מגיד משנה הלכות אישות פרק טו

הלכה ג

מי שחשקה נפשו וכו'. מעשה דבן עזאי מפורש ביבמות פרק הבא על יבמתו (דף סג): שלא נשא אשה וסובר רבינו שקיבלו חכמים תשובתו שאמר מה אעשה וכו'. וכתב רבינו והוא שלא יהיה יצרו מתגבר עליו דודאי בן עזאי לא היה יצרו גובר עליו שאם לא כן כל ימיו היו בהרהורי עבירה חלילה שהרי הן קשין מעבירה וזה מבואר...

36. שולחן ערוך אבן העזר הלכות פריה ורביה סימן א

סעיף א

חייב כל אדם לישא אשה כדי לפרות ולרבות. וכל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים, וממעט את הדמות, וגורם לשכינה שתסתלק מישראל...

סעיף ג

מצוה על כל אדם שישא אשה בן י"ח, והמקדים לישא בן י"ג, מצוה מן המובהק, אבל קודם י"ג לא ישא דהוי כזנות. ובשום ענין לא יעבור מעשרים שנה בלא אשה. ומי שעברו עליו כ' שנה ואינו רוצה לישא, ב"ד כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פריה ורביה. מיהו אם עוסק בתורה וטרוד בה, ומתירא לישא אשה כדי שלא יטרח במזונו ויתבטל מן התורה, מותר להתאחר. הגה: ובזמן הזה נהגו שלא לכוף על זה...

סעיף ד

ומי שחשקה נפשו בתורה, כבן עזאי, תמיד, ונדבק בה כל ימיו, ולא נשא אשה, אין בידו עון, והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו.

37. בית שמואל סימן א

ה מותר להתאחר. כ"כ הרמב"ם והוא שאין יצרו מתגבר עליו והרא"ש כתב קצבה לאותו לימוד לא ידענ' שלא יתכן שיתבטל פ"ו כל ימיו שלא מצינו זה אלא בן עזאי שחשקה נפשו בתורה, והרמב"ם משמע דס"ל באמת אין קצבה לדבר אלא בן עזאי שחשקה נפשו בתורה היה לו היתר לבטל פריה ורביה אע"ג דהיה לו אפשר לישא אשה ולא יהיה לו טרחא משום מזונות והיינו מ"ש המחבר בסעיף אח"ז אבל אדם אחר צריך לישא אשה כשלא יהיה טרחא בשביל מזונות אבל אם יהיה טרח' בשביל מזונות ויצרו אינו מתגבר עליו מותר להתאחר כל זמן שאין יצרו מתגבר עליו ואין קצבה לדבר:

38. ערוך השולחן אבן העזר סימן א

סעיף יג

מיהו מי שידוע בעצמו שאם ישא אשה לא יהא לו אפשרות ללמוד תורה שיצטרך לטרוח במזונות אשתו ובניו והוא בן עשרים שנה אינו חייב לישא אשה אם אין יצרו מתגבר עליו שהעוסק במצוה פטור מן המצוה [רמב"ם] ואע"ג דעוסק בתורה אין לו לפטור עצמו ממצות מ"מ מצות פו"ר דהוא זכר ונקיבה יש לו עדיין זמן לקיים והוי כמצוה שאינה עוברת דמצות ת"ת דוחה אותה [נ"ל] ועד מתי יעסוק בתורה כשאין יצרו מתגבר עליו עד זמן אשר ישער בנפשו שמילא כריסו בתורה ובלבד שלא יתבטל מפו"ר מכל וכל [לבוש] ויש מי שאומר דבאמת אין קצבה לדבר אבל העיקר לדינא כמ"ש וי"א דהשיעור הוא עד כ"ד שנים ולא יותר [יש"ש פ"ק דקדושין] ואם אפשר לו ללמוד גם אחר שישא מחוייב לישא אשה ואח"כ ילמוד תורה בטהרה [שם]:

סעיף יד

אמרו חז"ל על בן עזאי שלא נשא אשה ושאלו אותו ואמר מה אעשה שנפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים [יבמות

ס"ג ב] ולכן כתבו הרמב"ם והטור והש"ע דמי שחשקה נפשו בתורה תמיד כבן עזאי ונדבק בה כל ימיו ולא נשא אשה אין בידו עון והוא שלא יהא יצרו מתגבר עליו עכ"ל ואף שאפשר לו לישא אשה ולא יהיה לו טירחא משום מזונות [ב"ש] אם הוא כבן עזאי שאין ביכולתו לפרוש מן התורה כלל וכלל אמנם פשיטא שמדריגה כזו אינו מצוי כלל וכלל וגם בזמן חכמי הש"ס היה בן עזאי אחד ואין שני לו והרי"ף לא הביא זה כלל ואמרינן בירושלמי [פ"ג דשבת] שמפסיקין ת"ת לעשות סוכה ולולב וכל המצות וכל הלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא ותניא בתורת כהנים אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם הלמד לעשות לא הלמד שלא לעשות שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא ובן עזאי גופה הלא קידש את בת ר"ע [כתובות ס"ג א] ולחד אוקימתא בגמ' [סוטה ד ב] נסיב ופירש ובהכרח לומר שלא היה ביכולתו לפרוש מן התורה כלל וכלל ואפשר היתה סכנות נפשות אם היה פורש מן התורה [נ"ל]:

39. משנה מסכת פאה פרק א

משנה א

...ותלמוד תורה כנגד כולם:

40. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת פאה פרק א

הלכה א

ות"ת רבי ברכיה ורבי חייא דכפר דחומין חד אמר אפילו כל העולם כולו אינו שוה לדבר אחד של תורה וחד אמר אפי' כל מצותיה של תורה אינן שוות לדבר א' מן התורה.

41. פני משה מסכת פאה פרק א

הלכה א

לדבר אחד מן התורה. שלומד אותו והוגה בו:

42. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף מ עמוד ב

וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד, נשאלה שאילה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול? נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול, נענה ר"ע ואמר: תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה.

43. רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א

הלכה ג

...וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה ואין המעשה מביא לידי תלמוד.

44. רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ג

הלכה ג

אין לך מצוה בכל המצות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה אלא תלמוד תורה כנגד כל המצות כולן שהתלמוד מביא לידי מעשה, לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום.

45. משלי פרק ג

(טו) יְקָרָה הִיא מִפְנֵימֵי מְפָנִינִים וְכָל חֲפָצֶיהָ לֹא יִשְׁוּוּ בָּהּ:

46. משלי פרק ח

(יא) כִּי טוֹבָה חֲכָמָה מִפְנֵימֵי מְפָנִינִים וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשְׁוּוּ בָּהּ:

47. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ט עמוד ב

הדר יתבי וקא מבעי להו: כתיב יקרה היא מפנינים וכל חפציה לא ישוו בה, הא חפצי שמים - ישוו בה, וכתוב וכל חפצים לא ישוו בה - דאפילו חפצי שמים לא ישוו בה! - כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים, כאן - במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים.

48. רש"י מסכת מועד קטן דף ט עמוד ב

וכל חפצין לא ישוו בה - שתבטל כל חפצין בשביל שתעסוק בתורה.
חפצי שמים ישוו בה - כלומר, שאם יש לך לעסוק במצוה - תבטל תלמוד תורה, ועסוק במצוה.
דאפילו חפצי שמים לא - דמבטל מצוה ועוסק בתלמוד תורה.

49. שנות אליהו הארוך מסכת פאה פרק א

משנה א

ותלמוד תורה. - ... שחייב אדם לתלמוד תורה יום ולילה אך אם צריך לעסוק במצוה או בדרך ארץ שהוא ג"כ מצוה אזי הוא פוטר את עצמו בתיבה אחת ונקט התנא הא דאין לת"ת שיעור למטה להורות שצריך האדם מאד מאד לחבב את התורה דבכל תיבה ותיבה שלמד בה הוא מצוה בפ"ע והראיה שיוצא בתיבה אחת מצות לימוד התורה שהיא שקולה נגד כל המצות והכלל בזה שאין מבטלין ת"ת אפילו למצוה אם יכולה להעשות על ידי אחרים והשכל מחייב בזה מפני שכל תיבה ותיבה בפ"ע הוא מצוה גדולה והיא שקולה נגד כולם. א"כ כשלומד למשל דף א' מקיים כמה מאות מצות. וא"כ בודאי יותר טוב לקיים מאה מצות ממצוה אחת רק כשאי אפשר לקיים ע"י אחר אזי רשאי לבטל ולזה שונה התנא הא דת"ת אין לה שיעור למטה להורות כנ"ל או כשצריך לאכול שהוא ג"כ מצוה ולולא זאת לא היה לנו פנאי לעשות איזה מצוה או לאכול דכתיב והגית בו יומם ולילה. לכן משמיענו דלפעמים אף בתיבה אחת יוצא:

50. חידושי הריטב"א מסכת מועד קטן דף ט עמוד א

כאן במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים. לא יניח תורתו מפניה, כאן במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים מותר לו להניח תורתו ולהתעסק בה, וכן הלכה.

51. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק א

הלכה ב

ולא מודה רשב"י שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב. ולית ליה לרשב"י הלמד על מנת לעשות ולא הלמד שלא לעשות שהלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא. וא"ר יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו אילו נהפכה שילייתו על פניו ולא יצא לעולם. טעמיה דרשב"י [דף ח עמוד ב] זה שינון וזה שינון ואין מבטל שינון מפני שינון.

52. פני משה מסכת ברכות פרק א

הלכה ב

ולא מודי. וכי לא מודי רשב"י שמפסיקין מד"ת לעשות המצוה ולקיימה בזמנה כגון סוכה ולולב וכיוצא בהן והרי עיקר הלימוד הוא על מנת לעשות וא"כ אמאי לא הפסיק כדי לקיים מצות קריאת שמע: [דף ח עמוד ב]
זהו שינון. משום דמצות ק"ש שינון ודיבור הוא ואין מבטלין דיבור הלימוד מפני לימוד אחר:

53. רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף ט עמוד א - עמוד ב

למימרא דלא בעי כוונה וכו' - ...

... ובירושלמי שואל למאן דסבירא ליה דק"ש דאורייתא אמאי לא היה פוסק מן הלימוד לק"ש כולה כמו שפוסק לשאר מצות כגון שופר ולולב ומקרא מגילה וכיוצא בהן שחייב לפסוק בהם כדי לקיים המצוה והלא אמרו כל הלומד ואינו מקיים נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם ומתרחץ זה שינון וזה שינון יבא שינון וידחה שינון כלומר אין (ללמוד) [לדמות] זה לזה שהדברים שיש בהם מעשה אינן נידחין מפני הלימוד אבל מצוה שאין בה אלא אמירה בעלמא תדחה מפני הלימוד...

54. בית הבחירה (מאירי) מסכת מועד קטן דף ט עמוד ב

אע"פ שאמרו העוסק במצוה פטור מן המצוה אין תלמוד תורה בכלל זה אלא מי שהיה עוסק בתורה ואירעה מצוה לידו אם אפשר לאותה מצוה על ידי אחרים אין לו לבטל עליה ואל תשיבני בטול תורה להוצאת המת ולהכנסת כלה שאף הם אי אפשר באחרים בראוי לה שהכל צריכין להם להרבות בכבוד ואם אי אפשר לו על ידי אחרים כגון שאין שם ראוי לה אלא הוא או שהיא מצוה המוטלת על גופו כגון לולב ושופר וכבוד אב ואם וקבורת מת מצוה במקום שאין לו קוברים ודומיהם המצוה קודמת ומבטל תלמוד תורה כדי לקיימה ואינו מפקיע חיובה מעליו בקיום מצות תלמוד תורה אפי' מצוה קלה ואע"פ שהעוסק במצוה פטור מן המצוה לא נאמר כן בתלמוד תורה הואיל ועקרה

59. שולחן ערוך הרב יורה דעה הלכות תלמוד תורה פרק ג

א וכל מי שדעתו וכח זכרונו יפה שיוכל ללמוד ולזכור כל התורה שבעל פה כולה הרי זה לא ישא אשה עד שילמוד תחלה תורה שבעל פה כולה שהן כל ההלכות בטעמיהן בדרך קצרה שהן פירוש כל התרי"ג מצות בתנאיהן ודקדוקיהן ודקדוקי סופרים ואח"כ ישא אשה ויעסוק אח"כ כפי הפנאי שלו בעיון ופלפול כל ימיו כפי כחו שאם ישא אשה תחלה יהיו רחיים בצוארו טרדת פרנסת אשתו ובניו ולא יוכל לעסוק בתורה כראוי כל כך ללמוד ולזכור כל ההלכות בטעמיהן שהן פירוש התרי"ג מצות ועיקר התורה שבעל פה ולכן נדחית מפני לימוד זה מצוה רבה של פריה ורביה אף שהיא גדולה מכל המצות והוא שאין יצרו מתגבר עליו ויוכל ללמוד בלא הרהורי עבירה רק שרוצה לישא כדי לקיים מצות פריה ורביה והרי הוא פטור ממנה כי היא נדחית מפני מצות תלמוד תורה השקולה כנגד כל המצות. ולא אמרו שמבטלין ומפסיקין מתלמוד תורה כדי לקיים מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים כמו שיתבאר אלא להפסיק לפי שעה וזמן מה שאין בו אלא ביטול מצות העסק ולימוד התורה תמיד אבל לא ביטול מצות (מ) ידיעת התורה באר היטב בפירושה שהן ההלכות כולן בטעמיהן בדרך קצרה.

ולכן בימיהם שהיו לומדים עם הנערים מבין עשר שנים ואילך חמש שנים משנה וחמש שנים תלמוד שהם הטעמים בדרך קצרה אם לא היה נושא כשעברו עליו עשרים שנה היה עובר על מצות עשה של תורה פרו ורבו ותחלת זמנה הוא מבין שמונה עשרה כי גם אחר הנישואין יוכל ללמוד ב' או ג' שנים בלי טרדה גדולה כל כך בטרם יוליד בנים הרבה:

60. שו"ת מהר"ם שיק אבן העזר סימן א

נשאלתי אי מתרמי לאיש בן ד' שידוך ומובטח לו אם ימתין עוד איזה שנים יוכל לעשות שידוך יותר הגון. גם אם יעשה שידוך הראשון יש לחוש לו לביטול תורה ויראה. אי מחוייב לעשות דווקא כשהוא בן ד' כדאיתא באהע"ז סי' א' ס"ג... ונראה לי ראי' לזה דהנה קשיא לי איך נשא יצחק אבינו בן מ' שנה ויעקב אבינו בן פ"ד שנה הלוא ב"נ מצווה על פו"ר עד שעת מתן תורה וזמן פו"ר הוא בן ד' ויותר קשה על אברהם אבינו שהי' הראש לזרוזין ומינ' ילפינן זרוזין מקדימין מצפרא ואיך לא נזדרזו ליתן לבנו אשה בזמן מצוותו. והי' אפשר לדחות דעפ"י הדיבור עשאו שידעו שעדיין לא נולדו זיווגם. אמנם דברי המדרש שהביא רש"י ז"ל בחומש על הפסוק אחר הדברים האלה ויודג וגו' שאחרי הרהורי הדברים כו' שהי' אברהם מיצר שלא נשא אשה לבנו וא"כ קשה מתחילה מאי קסבר. ונראה דטעמם דעיקר חפצם הי' להוליד בנים זרע קודש שיקרא בהם שמם ולכך המתינו עד שישתקע רתיחת הדם והמיית הטבע ויתעלו ויתקדשו ביתר שאת ועזו ועי"ז גם בניהם אחריהם יהיו קדושים והגונים. ועד"ז קרא יעקב ליוסף בן זקונים שנולד לו בזקנותו ובקדושתו. ועכ"פ זהו שנראה טעמו של אברהם אבינו עה"ש שהמתין עד שילמדנו ביתר שאת ויתקדש למען יהיו בניו טובים וישרים... אמנם מטעם חשש ביטול תורה שפיר דמי דהרי פסק כן הרמב"ם בפט"ו מה' אישות דאפילו רק חשש וירא שיתבטל מותר לו להתאחר ואם חשקה נפשו בתורה מותר לו לבטל לגמרי והרמב"ם נתן טעם לזה משום דעוסק במצוה פטורים ובאמת טעם זה קשה לי עליו וכי העוסק בתורה יהא פטור מכל מצות האמורות בתורה וכן הקשה בירושלמי פ"ק דשבת סוף הלכה ב' וכי לית לי' לר"ש הלומד ע"מ לעשות וכו' והלומד שלא על מנת לעשות ראוי לו שלא נברא ומה שתי' שם לא שייך כאן והכי מסקינן במ"ק דף ט' ע"ב דמצוה שא"א לעשות על ידי אחרים צריך. מחוייב לבטל מן התורה ולעשות המצוה: וע"כ צ"ל דפו"ר מקרי אפשר להתקיים דעיקר הטעם למלא ולישב העולם. וזה המתיק ב"ע ביבמות שם בלשונו אפשר לעולם להתקיים ע"י אחרים ולכך בב"ע שחשקה נפשו ולא פסק ומבטל מעולם מד"ת א"צ לבטל מדברי תורה ואינו מחוייב לפסוק מדברי תורה לעולם. אמנם באחרים דלפעמים מבטלין ומפסיקין וא"כ חל עליהם אז לישא ולכך פסק הרמב"ם דכל זה אם אינו ירא כו' אבל אם ירא שיתבטל עי"ז מדברי תורה שוב בוודאי ת"ת עדיף...

61. חלקת מחוקק סימן א

(ב) שישא אשה בן י"ח. אע"ג דכל המצות חייב לקיים מיד כשנעשה בן י"ג מ"מ מצוה זו קבלו חז"ל שבן י"ח לחופה מאחר שצריך ללמוד קודם שישא אשה (כמבואר בש"ע טי"ד סי' רמ"ו סעיף ב') התחלת למוד גמ' הוא מבין ט"ו ואילך:

62. בית שמואל סימן א

ג מצוה ע"כ אדם שישא בן י"ח. אע"ג דכל המצות חייב לקיים מיד כשנעשה בן י"ג מ"מ מצוה זו קבלו חז"ל שבן י"ח לחופה מאחר שצריך ללמוד קודם שישא אשה והתחלת למוד הוא מבין ט"ו ואילך ח"מ...

63. רמב"ם הלכות דעות פרק ה

הלכה יא

דרך בעלי דעה שיקבע לו אדם מלאכה המפרנסת אותו תחילה, ואחר כך יקנה בית דירה, ואחר כך ישא אשה, שנאמר מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו, מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו, מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה, אבל הטפשיין מתחילין לישא אשה ואחר כך אם תמצא ידו יקנה בית ואחר כך בסוף ימיו יחזור לבקש אומנות או יתפרנס מן הצדקה, וכן הוא אומר בקללות אשה תארש בית תבנה כרם תטע, כלומר יהיו מעשיך הפוכין כדי שלא תצליח את דרכיך, ובברכה הוא אומר ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו.

64. אברבנאל בראשית פרישת תולדות פרק כה

...השאלה הב' ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו והיא למה זה נתעכב יצחק מלקחת אשה עד היותו בן ארבעים שנה וכבר אמרו חכמינו ז"ל בן י"ח לחופה כל שכן בהיות אברהם זקן ותאב לראות את זרעו שהיה לו לזווגו בנערותו באופן שיראה את בניו קודם מותו...
...וספר הכתוב שעם היות שאברהם הוליד את יצחק והיה תאב לראות בנים לבנו הנה יצחק לא לקח אשה עד היותו בן ארבעים שנה והיה זה לפי שכיוון ראשונה להשלים את עצמו בשלמות האנושי קודם שיוליד בדומ' לו כי הנה עם היות שארז"ל בן י"ח לחופה לא אמרו זה אלא להודיע כי בהיותו בן י"ח שנה כבר הוא בעל כח ראוי להוליד בנים אבל לא אמרו שאז יקח אדם אשה. כי הנה האשה כשיקחה אדם בבחרותו תטה את לבבו ותכניעהו יותר מדאי צא ולמד משמשון עם נשיו שהנה היו בעוכריו ומשלמה כי נשיו הטו את לבבו ולמה נבקש עוד והנה אבינו הראשון אמר האשה אשר נתת עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל... וכבר אר"ז שלכן אמר הכתוב מי האיש אשר בנה בית ומי האיש אשר נטע כרם ומי האיש אשר ארש אשה לפי שראוי לאד' שראשונה יתעסק בקנין הבית ובנינו ואחר כך בנטיעת הכרם ובאחרונה בלקיחת האשה הנה מפני זה נתעכב יצחק מלקחת אשה עד ארבעים שנה כדי שיעבור תגבורת הבחורות ותכבה רתיחת דם הנערות ותאות המשגל ויהיה אז החומר היוצא להולדה יותר מוכן לקבל צורה שלימה...

65. אמת ליעקב בראשית פרישת ויצא פרק כה

וישכב במקום ההוא. - ...פירש"י וז"ל: לשון מיעוט באותו מקום שכב אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה עכ"ל. הנה לפי חשבון זה יוצא שיעקב לא היה בבית אביו שלשים ושש שנה, ארבע עשרה שנה שהיה אצל שם ועבר ועוד עשרים ושנים שנים שהיה בבית לבן. חז"ל מוסרים לנו שבאמת נענש יעקב על זה שהתרשל בכיבוד אב ואם, ולכן יוסף נעדר מביתו עשרים ושנים שנה, אבל על הארבע עשרה שנה שהיה בבית שם ועבר לא נענש יעקב, ובהכרח ששנים אלו בבית תלמודו של שם ועבר היו כל כך נחוצים להתפתחותו הרוחנית של יעקב עד שהם דוחים את ענין כיבוד אב ואם שהתחייב בו...